

Inventarisatie dagactiviteiten eind 2015

Mantelzorgers, aanbieders en gemeenten over
veranderingen dagactiviteiten dementie

Maart 2016

Wendy Werkman (Alzheimer Nederland)

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusie	p. 3
1. Inleiding	p. 5
2. Veranderingen volgens aanbieders dagactiviteiten	p. 6
3. Veranderingen in dagactiviteiten volgens gemeenten	p. 9
4. Veranderingen in dagactiviteiten volgens mantelzorgers	p. 11

Samenvatting en conclusie

Dagactiviteiten zwaar onder druk na eerste jaar Wmo

Vanaf 2015 zijn dagactiviteiten voor mensen met dementie de verantwoordelijkheid van de gemeente (Wmo). Dit is een nieuwe taak voor de gemeenten. Onze verwachting was dat dit tot vele veranderingen zou leiden. Om dit te onderzoeken heeft Alzheimer Nederland zowel begin als eind 2015 bij aanbieders van dagactiviteiten en gemeenten geïnventariseerd of en welke veranderingen er gaande zijn. Ook zijn de ervaringen onder mantelzorgers gepeild. De eerste inventarisatie van februari 2015 maakte duidelijk dat de transitie naar de Wmo meteen leidde tot bezuinigingen op personeel en vervoer alsmede een verhoging van de eigen bijdrage. In december 2015 is een tweede inventarisatie gedaan onder 50 aanbieders van dagactiviteiten, 20 gemeenten en 278 mantelzorgers. Deze inventarisatie laat onder meer zien dat de begin 2015 gesignaleerde trend zich heeft voortgezet.

Conclusies op hoofdlijnen

De inventarisatie aan het eind van het transitiejaar 2015 laat zien dat het percentage mantelzorgers dat veranderingen waarnam in de dagactiviteiten voor mensen met dementie aan het eind van 2015 bijna twee keer zo groot was als begin 2015 (van 15% naar 28%). Waar maar liefst 78% van de aanbieders (begin 2015 nog 57%) en 70% van de gemeenten (begin 2015 nog 44%) veranderingen ziet, ondervinden nu ook steeds meer cliënten en hun mantelzorgers de gevolgen van de transitie.

Gemeenten rapporteren soms ook positieve veranderingen op het gebied van vernieuwing en ondersteuning van mantelzorgers. Alzheimer Nederland hoopt dat deze ontwikkelingen zich voortzetten, zodat mensen met dementie en hun mantelzorgers op ondersteuning kunnen blijven rekenen. Dat neemt helaas echter niet weg dat veruit de meeste veranderingen niet goed uitpakken voor bezoekers van dagactiviteiten en hun mantelzorgers:

1. Dagactiviteiten worden (te) duur. Een kwart van de zorgaanbieders en mantelzorgers maakt melding van hogere eigen bijdragen. De eigen bijdragen kunnen oplopen tot duizenden euro's per jaar. In één van de gemelde gevallen steeg het tarief voor dagactiviteiten met 271%. Hierdoor haken mensen af, ze beginnen er al niet eens meer aan of gaan zich bovenop de zware mantelzorg ook nog financiële zorgen maken.
2. De kwaliteit en de ondersteuning staan onder druk. Een derde van de aanbieders van dagactiviteiten geeft aan te werken met minder professionals en meer vrijwilligers; 20% ziet een verschraling van activiteiten.
3. De toeleiding naar de dagactiviteiten is in gevaar. Zowel aanbieders als gemeenten vragen zich af of mensen de weg naar de Wmo wel weten te vinden.

Een algemeen beeld is dat er door de bezuinigingen minder tijd en aandacht is voor de individuele cliënten, terwijl er meer tijd verloren gaat aan administratieve lasten.

Standpunt en aanbevelingen Alzheimer Nederland

Alzheimer Nederland vindt dat gemeenten hun verantwoordelijkheid moeten nemen door te zorgen voor passende en toegankelijke dagactiviteiten. Tegen deze achtergrond zijn wij bezorgd over de huidige ontwikkelingen.

De cijfers laten steeds meer zien dat de kwaliteit van de dagactiviteiten voor mensen met dementie onder druk staat. De toeleiding naar en toegankelijkheid en betaalbaarheid van de dagactiviteiten ontwikkelen zich verontrustend. Op die manier komt de ondersteuning van de al zo zwaar belaste mantelzorgers in het gedrang, juist nu deze zo nodig is als gevolg van een stijgend aantal thuiswonende mensen met dementie. Gemeenten moeten ervoor zorgen dat mensen de weg naar het Wmo-loket weten te vinden.

Als we het als samenleving werkelijk mogelijk willen maken dat mensen langer thuis kunnen blijven wonen in plaats van in dure verpleeghuizen en zonder dat de mantelzorgers eraan onderdoor gaan, moeten er in een voldoende vroegtijdig stadium goede dagactiviteiten beschikbaar zijn. De huidige trend daarentegen gaat in de richting van versoberde voorzieningen waar cliënten de hoofdprijs voor moeten betalen. Een prijs ook die soms ook diverse keren over de kop is gegaan. Deze trend moet worden gekeerd.

Gemeenten dienen zich verder bewust te zijn van de specifieke begeleiding die mensen met dementie nodig hebben. Deze laat zich niet zomaar in al bestaande ondersteuningsvormen, zoals al bestaande welzijnsvoorzieningen, inpassen.

Enkele cijfers op hoofdlijnen

Volgens aanbieders van dagactiviteiten:

- Meer dan driekwart (78%) van de aanbieders van dagactiviteiten geeft aan dat aanbod en omvang van dagactiviteiten zijn veranderd sinds 2015. Begin 2015 was dit nog 57%.
- Ruim een derde van de aanbieders heeft te maken met terugloop van het aantal bezoekers. 1 op de 5 zegt ook nog eens dat bezoekers stoppen of minder vaak komen. Dit heeft gevolgen voor de levensvatbaarheid van de locatie.
- Volgens een derde heeft de bezoeker een zwaardere zorgvraag (verder gevorderd in de dementie) vanwege een late start of langer bezoek vanwege langer thuiswonen.
- Ook ziet een derde zich door de bezuinigingen genoodzaakt meer te werken met vrijwilligers en minder met professionals.
- Een kwart meldt een hogere bijdrage voor de bezoekers.
- Bij 1 op de 5 aanbieders is iets veranderd wat betreft de activiteiten. Dit kan zowel om vernieuwing als verschraving van activiteiten gaan. Tevens wordt genoemd dat bezoekers moeten betalen voor activiteiten of andere zaken zoals maaltijden.
- Het vervoer van en naar de dagactiviteiten is vaak niet meer geregeld of veranderd (ook door bezuinigingen).

Volgens gemeenten:

- 70% van de gemeenten ziet veranderingen in de dagactiviteiten. Begin 2015 was dit nog 44%.
- De helft van de gemeenten geeft aan dat het aanbod van activiteiten vernieuwd is.
- Ook zegt een aantal gemeenten dat een deel dat nieuwe locatie(s) zijn geopend. Hierbij worden niet alleen de meer 'traditionele' vormen van dagactiviteiten bedoeld, maar ook nieuwe initiatieven zoals inloopvoorzieningen in wijken of individuele activiteitenbegeleiding door een vrijwilliger.

Volgens mantelzorgers:

- 28% van de mantelzorgers ondervindt veranderingen bij de dagactiviteiten sinds 2015. Dit aandeel is in de loop van het jaar toegenomen van 15% in het eerste kwartaal, 20% in het tweede kwartaal naar 28% aan het einde van 2015.
- Meest genoemd wordt de verhoging van de eigen bijdrage; een kwart heeft daarmee te maken.
- 1 op de 5 heeft in 2015 te maken gehad met een verhuizing van de dagactiviteiten.
- Ook het werken met minder beroepskrachten en meer vrijwilligers wordt relatief vaak genoemd, evenals het groter worden van de groepen. Deze veranderingen hebben meestal negatieve effecten op hun naasten met dementie, aangezien zij sterk hechten aan vaste structuur en bekenden.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding voor de peiling

Onderzoek, zoals de Dementiemonitor Mantelzorg van Alzheimer Nederland en NIVEL, laat zien hoe belangrijk dagactiviteiten zijn. Mantelzorgers zijn vaak partners die 24 uur per dag voor hun naaste met dementie moeten zorgen. Voor hen zijn de dagactiviteiten bittere noodzaak om de batterij weer op te laden. Zij kunnen even op adem komen als hun naaste een of meer dagen per week naar de dagactiviteiten gaat. Zij kunnen weer even hun normale leven oppakken.

Ook voor de mensen met dementie zelf zijn de dagactiviteiten belangrijk, bijvoorbeeld omdat ze dan onder gelijkgestemden zijn. In gesprekken komt vaak het woord 'clubje' naar voren. Daarnaast worden mensen geactiveerd dankzij dagbesteding. Dit is goed omdat ze thuis vaak passief zijn.

Vanuit maatschappelijk oogpunt zijn dagactiviteiten van belang omdat ze de gang naar een verpleeghuis kunnen vertragen. Dat is fijn voor degene met dementie en voor de mantelzorger, die graag zo lang mogelijk thuis willen blijven wonen. Het is ook gunstig voor de samenleving, omdat op die manier geld wordt bespaard op dure verpleeghuiszorg.

Dagactiviteiten naar gemeenten

Sinds 2015 zijn de gemeenten verantwoordelijk voor de dagactiviteiten. In de aanloop naar dit jaar hoorde Alzheimer Nederland van veel gemeenten dat 2015 een overgangsjaar zou zijn waarin dezelfde aanbieders onder dezelfde voorwaarden dagactiviteiten voor mensen met dementie zouden aanbieden. Tegelijkertijd werden de gemeenten gekort in hun budget voor dagactiviteiten. De vraag was hoe gemeenten en aanbieders hierop zouden reageren, en wat de bezoekers hiervan zouden merken.

Deze vragen vormden aanleiding voor Alzheimer Nederland om te inventariseren hoe de dagactiviteiten bij dementie zich ontwikkelen. Hiertoe zijn twee peilingen gedaan: één in februari 2015 en één in december 2015. Dit rapport beschrijft de resultaten van de tweede peiling, aan het eind van het jaar. In de beschrijving van de uitkomsten wordt waar relevant een vergelijking gemaakt met de eerste meting.

1.2. Vraagstellingen:

In de inventarisatie stonden de volgende vragen centraal:

- Is er iets veranderd in het aanbod van dagactiviteiten in 2015?
- Welke veranderingen hebben plaatsgevonden?
- Welk effect hebben de veranderingen op de bezoekers en hun mantelzorgers?

1.3. Methode en respondenten

Aanbieders dagactiviteiten en gemeenten

Voor de inventarisatie hebben vrijwilligers (meestal belangenbehartigers) van Alzheimer Nederland in de regio waarin ze werkzaam zijn enkele aanbieders van dagactiviteiten geïnterviewd, alsmede de betreffende gemeente(n). In totaal zijn er 50 aanbieders verspreid door het land geïnterviewd (meestal managers/teamleiders) en 20 gemeenten (meestal beleidsambtenaren). Op deze wijze hebben we een globaal beeld van de stand van zaken in Nederland verkregen. De interviews zijn zowel telefonisch als persoonlijk uitgevoerd. De vrijwilligers gebruikten een standaard gespreksrichtlijn voor de interviews en hebben hun bevindingen later verwerkt in een online enquêteformulier.

Mantelzorgers

Aan mantelzorgers is gevraagd of ze (al) veranderingen hebben opgemerkt in de dagactiviteiten voor hun naaste met dementie. Ervaringen met de dagactiviteiten is één van de onderwerpen in de vragenlijst in het kader van de Dementiemonitor Veranderingen in de zorg 2015¹.

In december 2015 hebben 557 mantelzorgers een online vragenlijst ingevuld over hun ervaringen met de (veranderde) zorg. Behalve naar dagactiviteiten is ook gevraagd naar ervaringen met casemanagement, huishoudelijke hulp, verzorging en/of verpleging thuis, de gemeente/Wmo-loket en verblijf in een verzorgings- of verpleeghuis. De resultaten van deze complete vragenlijst worden medio maart 2016 gepubliceerd.

Van de mantelzorgers die voor iemand zorgen die thuis woont (n=278), heeft bijna de helft (48%, n=132) aangegeven dat hun naaste met dementie een vorm van dagactiviteiten bezoekt. Aan hen zijn de vragen over eventuele veranderingen voorgelegd.

¹ <http://www.alzheimer-nederland.nl/over-alzheimer-nederland/wat-doen-wij/betere-zorg/dementiemonitor-veranderingen-in-de-zorg-2015.aspx>

2. Veranderingen volgens aanbieders dagactiviteiten

2.1. Veranderingen in aanbod en omvang

Aan de aanbieders van de dagactiviteiten, vaak de teamleiders, is gevraagd of er sinds 2015 wijzigingen zijn in het aanbod en omvang van de dagactiviteiten voor mensen met dementie. Zoals tabel 1 laat zien, meldt meer dan driekwart veranderingen.

Tabel 1: Veranderingen dagactiviteiten (n=50)

Veranderingen	%	Aantal
Ja	78%	39
Nog niet	16%	8
Nee	6%	3

Bij de inventarisatie begin 2015 meldde ruim de helft (57%) veranderingen. Het aandeel dagactiviteiten dat met veranderingen te maken heeft, is naar het eind van het jaar dus toegenomen.

2.2. Aard van de veranderingen

In de volgende tabel staan de veranderingen die de medewerkers van de dagactiviteiten melden; gerangschikt van meest naar minst genoemd. De meeste medewerkers melden meerdere veranderingen.

Tabel 2: Aard veranderingen dagactiviteiten

Veranderingen	Aantal	%
Aantal nieuwe bezoekers loopt terug	18	36%
Bezoekers hebben een zwaardere zorgvraag (verder gevorderd in de dementie)	17	34%
Minder professionals	17	34%
Meer vrijwilligers	17	34%
Samenwerking met andere partijen	17	34%
Een hogere eigen bijdrage voor bezoekers	13	26%
Heterogene groepen (bijvoorbeeld mensen met dementie en verstandelijke beperking bij elkaar)	13	26%
Andere professionals	11	22%
Bezoekers stoppen of komen minder dagdelen	10	20%
Vernieuwd aanbod activiteiten	10	20%
Verschraling activiteiten of andere dingen (zoals warme maaltijd)	10	20%
(Meer) eigen bijdrage voor activiteiten of andere dingen (zoals warme maaltijd)	10	20%
Ander vervoer van en naar dagopvang	9	18%
Meer nieuwe bezoekers of bezoekers komen meer dagdelen	8	16%
Grotere groepen	5	10%
Geen vervoer van en naar dagopvang	5	10%
Opening nieuwe locatie(s)	5	10%
Locatie gaat fuseren	4	8%
Meer inzet mantelzorgers	4	8%
Kleinere groepen	3	6%

Ruim een derde van de dagactiviteiten heeft te maken met een terugloop van het aantal nieuwe bezoekers. De aanbieders verklaren dit onder meer door de hogere eigen bijdrage; een kwart geeft aan dat hun bezoekers hiermee te maken heeft. Ook vraagt men zich af of cliënten de weg naar het Wmo-loket weten te vinden. Sommigen hebben het idee dat sociale wijkteams niet of pas laat verwijzen naar de dagactiviteiten. Tevens geeft 20% aan dat bezoekers stoppen of minder dagdelen komen. Het voortbestaan van zo'n locatie komt dan onder druk. Zo meldt een aanbieder dat maar de helft van de dagactiviteiten bezet is en de locatie "een verliesgevend bedrijf is en eigenlijk niet de

kwiteit kan leveren die de bezoekers nodig hebben.” Daarbij komt dat de bezoekers die wél komen volgens 34% van de aanbieders een steeds zwaardere zorgvraag hebben. De bezoekers zijn dus verder gevorderd in hun dementie, omdat ze pas laat starten met dagactiviteiten of langer dagactiviteiten blijven bezoeken omdat ze langer thuis wonen. Een aanbieder zegt daarover het volgende:

“De wachtlijsten voor opname wordt langer waardoor de belasting van mantelzorgers in de laatste fase thuis gemiddeld veel zwaarder wordt en tegelijkertijd de houdbaarheid op de dagverzorging onder de druk komt te staan.”

Net als bij de eerste meting wordt ook relatief vaak (in ca. een derde van de gevallen) aangegeven dat er minder professionals werken en meer vrijwilligers worden ingezet. Tevens wordt de samenwerking met andere partijen, zoals de gemeente, weer vrij vaak genoemd. Een aanbieder geeft aan dat deze samenwerking met de gemeente in de loop van 2015 steeds beter is verlopen en de indicaties weer op gang komen. Een ander geluid is de toename van administratieve lasten vooral als men met meerdere gemeenten te maken heeft zoals zorgboerderijen met een regionale functie. In positieve zin noemt een aanbieder dat samenwerking met andere partijen zoals welzijnsorganisaties en het bedrijfsleven ook nieuwe kansen biedt.

Samengestelde groepen, heterogene groepen is door een kwart benoemd als een verandering. Een aanbieder noemt als voorbeeld het integreren van mensen in het beginstadium van dementie in een somatische groep.

Bij 1 op de 5 aanbieders is er iets veranderd wat betreft de activiteiten. Aangegeven wordt dat er een vernieuwd aanbod is, maar even zo vaak wordt aangegeven dat er een verschraving van activiteiten plaatsvindt. Tevens wordt genoemd dat bezoekers moeten betalen voor activiteiten of andere zaken, zoals maaltijden. Dit wordt veroorzaakt door de korting op het budget voor dagactiviteiten van gemeenten. Zo rapporteert een aanbieder een korting van 20%; *“En dat betekende interen op reserves en een eigen bijdrage van 5 euro voor de maaltijden.”*

Het vervoer van en naar de dagactiviteiten is gewijzigd bij 18% van de locaties. 1 op de 10 zegt zelfs dat er geen vervoer meer is. Deze wijziging in vervoer heeft alles te maken met kostenreductie. Zo wordt er veel gewerkt met vrijwilligers. In sommige gevallen is zelfs helemaal niks meer mogelijk. Het bezoek aan de dagactiviteiten is dan totaal afhankelijk van het brengen en halen door de mantelzorger.

Zoals eerder genoemd hebben relatief veel aanbieders van dagactiviteiten aangegeven dat er een terugloop is in het aantal bezoekers. Daarentegen zeggen 8 aanbieders (16%) dat er meer bezoekers komen of dat de bezoekers meer dagdelen komen.

Het sluiten van locaties, het openen van nieuwe locaties of fusies komen nog maar weinig voor.

Een algemene teneur is dat er door de bezuinigingen minder tijd en aandacht is voor de individuele cliënten; er gaat meer tijd verloren aan zoals eerder genoemd administratieve taken en er zijn minder professionals die bovendien ook nog eens kortere diensten draaien.

Tenslotte merkt een aanbieder op dat er geen aandacht is voor de ondersteuning van de mantelzorger.

“Er worden geen indicaties voor mantelzorgondersteuning gegeven, zoals extra dagbesteding en individuele gesprekken. De gemeente kent de inhoudelijke mogelijkheden helemaal niet met als gevolg dat de mantelzorger onvoldoende ontlast wordt.”

3. Veranderingen in dagactiviteiten volgens gemeenten

3.1. Veranderingen in aanbod en omvang

Aan de gemeenten, meestal beleidsambtenaren (zorg, welzijn, Wmo), is gevraagd of er sinds 2015 wijzigingen zijn in het aanbod en omvang van de dagactiviteiten voor mensen met dementie. Zoals onderstaande tabel laat zien, meldt 70% veranderingen sinds 2015. Begin 2015 was dit nog niet de helft (44%).

Tabel 3: Veranderingen dagactiviteiten (n=20)

Veranderingen	%	Aantal
Ja	70%	14
Nog niet	-	-
Nee	30%	6

3.2. Aard van de veranderingen

In Tabel 4 staan de veranderingen die de medewerkers van de gemeenten melden; gerangschikt van meest naar minst genoemd. Omdat het om kleine aantallen gaat, worden hier de absolute getallen genoemd en niet de percentages.

Tabel 4: Aard veranderingen dagactiviteiten

Veranderingen	Aantal
Vernieuwd aanbod activiteiten	7
Meer aandacht voor begeleiding mantelzorgers	6
Opening nieuwe locatie(s)	4
Meer vrijwilligers	4
Samenwerking met andere partijen	4
Sluiting locatie(s) van dagopvang	3
Meer inzet mantelzorgers	3
Geen vervoer van en naar dagopvang	3
Ander vervoer van en naar dagopvang	3
Een hogere eigen bijdrage	2
Verhuizing locatie(s) van dagopvang	2
Fusie van locatie(s) van dagopvang	2
Minder professionals	2

Ongeveer de helft van de gesproken medewerkers van de gemeente geeft aan dat het aanbod van activiteiten vernieuwd is. Ook zegt een relatief groot deel dat nieuwe locatie(s) zijn geopend. Hierbij moet niet alleen gedacht worden aan de meer 'traditionele' vormen van dagactiviteiten, maar ook aan nieuwe initiatieven zoals inloopvoorzieningen in wijken of individuele activiteitenbegeleiding door een vrijwilliger. Een medewerker van de gemeente zegt dat weliswaar locaties worden gesloten, maar *“tegelijkertijd is er meer aanloop bij het Odensehuis dat goed aansluit bij de vraag en wordt er meer geïnvesteerd in een individueel aanbod. Sluiting hoeft dus niet te betekenen dat er geen adequaat aanbod meer is.”*

Een andere gemeente is nog zoekende om meer dagactiviteiten op maat aan te bieden. Ze hebben hier financiële ruimte voor gekregen omdat hulpmiddelen niet meer vergoed worden uit de Wmo.

Tevens worden mensen met dementie naar andere voorzieningen verwezen, zoals wijkcentra en activiteiten bij welzijnsorganisaties.

Een andere verandering die relatief vaak wordt genoemd, is meer aandacht voor mantelzorgers. Hierbij geeft een gemeente aan dat ze de transitie nog nader vorm moet geven en op zoek is naar innovatieve manieren om mantelzorgers (nog) beter te ondersteunen.

Net als de aanbieders vragen sommige medewerkers van de gemeente zich af of cliënten de weg naar het Wmo-loket wel weten te vinden.

4. Veranderingen in dagactiviteiten volgens mantelzorgers

4.1. Bezoeken dagactiviteiten

Aan de mantelzorgers die voor iemand zorgen die thuis woont, is gevraagd of deze persoon met dementie een vorm van dagactiviteiten bezoekt. Bijna de helft gaat naar dagactiviteiten, zoals in onderstaande tabel staat.

Tabel 5: bezoeken dagactiviteiten (n=278)

Bezoek	%	Aantal
Ja	48%	132
Niet meer	5%	15
Nee	46%	126

4.2. Veranderingen in aanbod en omvang

Aan de mantelzorgers waarvan de naaste met dementie een vorm van dagactiviteiten bezoekt, is gevraagd of zij veranderingen in de aard en omvang van de dagactiviteiten hebben ervaren. Tweederde zegt dat er geen veranderingen zijn. Ruim een kwart van de mantelzorgers, 28%, noemt echter veranderingen. Dat is een toename ten opzichte van vorige peilingen onder mantelzorger: van 15% in het eerste kwartaal, naar 20% in het tweede kwartaal en nu 28% aan het eind van 2015.

Tabel 6: veranderingen dagactiviteiten (n=132)

Veranderingen	%	Aantal
Ja	28%	33
Weet ik niet	6%	8
Nee	66%	87

4.3. Aard van de veranderingen

In onderstaande tabel staan de veranderingen die de mantelzorgers melden; gerangschikt van meest naar minst genoemd. Het merendeel noemt meerdere veranderingen.

Tabel 7: Aard veranderingen dagactiviteiten

Veranderingen	Aantal	%
Het is duurder geworden; een hogere eigen bijdrage	8	24%
Locatie is verhuisd/gaat verhuizen	7	21%
Er werken minder beroepskrachten	7	21%
De groepen zijn groter geworden	7	21%
Er werken meer vrijwilligers	6	18%
Het aanbod aan activiteiten is vernieuwd	3	9%
De groepen zijn kleiner geworden	3	9%
Ze verwachten meer inzet van mij als mantelzorger	2	6%
Ander vervoer van en naar dagactiviteiten	2	6%
Geen vervoer van en naar dagactiviteiten	1	3%
Er is meer aandacht voor begeleiding van mantelzorgers	1	3%

Meest genoemd wordt de verhoging van de eigen bijdrage; een kwart heeft daarmee te maken. De soms wel heel forse verhogingen kunnen stressvol zijn voor de mantelzorgers en worden als oneerlijk beschouwd. Daarnaast geven enkele mantelzorgers aan dat ze verrast waren door de stijging van de eigen bijdrage. Ze waren hier niet van tevoren over geïnformeerd. De volgende twee voorbeelden illustreren schrijnend met welke kosten mensen geconfronteerd worden.

“Onze bijdrage is ongeveer €7000 euro per jaar. Dat vinden we heel veel en onrechtvaardig. We hebben altijd spaarzaam geleefd en worden nu uitgekleeft als straf. Dit geeft mij als mantelzorgers een extra zorg. Kan ik de eindjes straks nog aan elkaar knopen?”

“Het tarief voor dagbesteding op de zorgboerderij is in Zaanstad in 2015 verhoogd van € 14,00 per uur naar € 51,96 per uur! Twee dagen in de week zorgboerderij was in 2014 €224,00 en in 2015 euro €831,36 per vier weken. De middeninkomens zijn hierdoor onevenredig zwaar getroffen. Ik vind het reuze oneerlijk dat het tarief bepaald wordt door de gemeente waarin je woont. Het is eind december 2015 nog steeds onduidelijk wat de eigen bijdrage voor 2016 wordt.”

1 op de 5 heeft in 2015 te maken gehad met een verhuizing van de dagactiviteiten. Dit pakt voor de een positief uit en voor de ander juist niet. Zo geeft een mantelzorgers aan dat de verhuizing naar een meer grootschalige opvang haar moeder erg onrustig maakt: *“Ze klaagt veel en voelt zich daarbij ook nog aangetast in haar autonomie omdat ze niet meer zelfstandig erheen kan.”* Een andere mantelzorgers is erg te spreken over de pgb-gefinancierde dagopvang die veel meer mogelijkheden biedt dan de dagopvang van de zorginstelling.

Ook het werken met minder beroepskrachten en meer vrijwilligers ten slotte wordt relatief vaak genoemd, evenals het groter worden van de groepen. Volgens de mantelzorgers hebben deze veranderingen meestal negatieve effecten op hun naasten, aangezien ze sterk hechten aan vaste structuur en vertrouwde mensen.

“Ze vindt het door de wegsaneringen van vertrouwde en zeer geliefde beroepskrachten veel minder fijn om te gaan.”